

Психологічні особливості гравців амплуа зв'язувальний та ліберо у волейболі

Мельник А. Ю.¹, Alragad Raid ²

¹Харківська державна академія фізичної культури

²Прикладний університет Аль-Балка, Йорданія

Анотація. Розглянуто психологічні особливості гравців амплуа зв'язувальний та ліберо, так як при виборі ігрового амплуа у волейболі надзвичайно важливо враховувати темперамент гравців. Вивчено характеристику відповідних амплуа за темпераментами.

Ключові слова: зв'язувальний; ліберо; амплуа; холерик; сангвінік; флегматик.

Вступ. Аналіз літературних джерел показав, що у сучасному волейболі особливу увагу треба приділяти визначенню ігрових амплуа гравців, що повинно базуватися на наукових дослідженнях з урахуванням функціональних, антропометричних, психофізіологічних та психічних особливостей волейболістів. При розподіленні волейболістів відповідно до ігрових амплуа необхідною умовою є правильне визначення темпераменту та психологічних особливостей характеру спортсмена, що позитивно впливає на техніко-тактичну підготовку волейболістів відповідного ігрового амплуа (Мельник, 2023; Мельник, & Ляхова, 2023).

Мета дослідження – Психологічні особливості гравців амплуа зв'язувальний та ліберо у волейболі.

Матеріал та методи дослідження. Теоретичний аналіз і узагальнення наукової літератури та даних всесвітньої мережі Інтернет.

Результати дослідження та їх обговорення. Темперамент – це природно-обумовлена схильність людини до певного стилю поведінки, тобто сукупність індивідуальних психічних та фізіологічних особливостей індивіда. У ньому проявляються чутливість людини зовнішнім впливам, емоційність її поведінки, імпульсивність чи стриманість, товариськість чи замкнутість, легкість чи утрудненість соціальної адаптації та спілкування. Залежно від типу вищої нервової діяльності виділяють чотири основні типи темпераменту: флегматик, сангвінік, холерик та меланхолік (Воронова, 2007).

У кожному типі темпераменту спортсменів необхідно враховувати, як позитивні, так і негативні якості. Знання особливостей темпераменту є обов'язковою складовою індивідуального підходу та вибору виду спорту, а також амплуа (Омельченко, et al., 2021).

Вимоги до волейболістів амплуа зв'язувальний:

– Керівництво грою всієї команди на майданчику, організація взаємодій гравців, перш за все, у нападі.

- Доцільні та якісні передачі за місцем та часом без помилок. – Управління психологічним кліматом команди та внутрішнім станом гравців.
- Вміння грати на блоці проти найсильніших нападників суперника.
- Вміння грати у страховці.
- Вміння подавати ефективні подачі (Ляхова, 2021; Мельник, 2023).

Зв'язувальний гравець повинен мати іноді взаємовиключні особистісні якості. Бути чітким, акуратним, з одного боку, та творчим – з іншого. Мати стійку психіку – і бути чутливим. Мати холодний розрахунок – і вміння емоційно «завести» команду. Бути першим помічником тренера – і душею команди. Бути творцем – і консерватором (Міщук & Анікеєнко, 2014).

Гравець із стійкою нервовою системою, з рухомою психікою та водночас чутливий. Добре діє у складних та психологічно напружених ігрових ситуаціях. Має розвинену інтуїцію. Тонко відчуває гру і досить точно передбачає перебіг подій на майданчику. Добре відчуває внутрішній стан гравців, вмє його оцінити та відрегулювати. Чітко вловлює, кому з нападників можна довірити завершальний удар у кожний момент гри (Ляхова, 2021; Мельник, 2023).

Розглянемо темперамент зв'язувального гравця – флегматика. Не поганий і не хороший варіант. Насамперед тому, що флегматик – інтроверт. Це заважає виконувати з високою ефективністю функції зв'язувального гравця – забезпечувати ігрові та емоційні зв'язки. Грає рівно, але одноманітно, надійно, але без фантазії. Працездатний, у відповідальних ситуаціях діє з високою чіткістю та самовіддачею. Добре діє у стресових ситуаціях, завадостійкий через невисоку чутливість. Часто не відчуває емоційного стану нападників і не звертає на це уваги. Виявляє мало ініціативи, неемоційний, інертний (Гаврилюк & Саранча, 2016).

Має високий рівень самовладання і витримку, добре заспокійливо діє на тривожних гравців. Команда зі зв'язувальним гравцем – флегматиком грає зазвичай рівно без спадів і зльотів.

Зв'язувальний гравець – холерик є небажаним варіантом. Холерик підвищує тривожність нападників. Нетерплячий, буває нестримним. У відносинах нерівний, запальний, часто конфліктує. Як сам, так і команда в цілому грає нерівно, зі «злетами» та спадами – гра в нього то «йде», то «не йде». Адже холерик грає з наснагою, енергійно, витрачає багато емоційних сил під час ігор і йому потрібний деякий час на їхнє відновлення.

У грі йому не вистачає обачності та холоднокривності. У напружених ситуаціях помиляється тим частіше, чим слабкіша нервова система холерика. Погано виконуючи регулюючу функцію взаємовідносин та стану гравців, найчастіше він сам потребує психологічної допомоги з боку та саморегуляції. Команди зі зв'язувальними - холериками показують нерівну гру (Гаврилюк & Саранча, 2016).

Зв'язувальний гравець – сангвінік більше інших підходить на цю роль, проте теж не ідеальний варіант. Сангвініки завадостійкі, рухливі, добре переключаються з одних дій на інші відповідно до ситуації. Сангвініки надійні, точні, можуть творчо розвивати ігрову ситуацію. У їхніх командах завжди

більше порядку й організованості, незважаючи на складну гру. Стабільністю та своїми чіткими діями добре впливають на всю команду, особливо на тривожних гравців, передаючи їм свою впевненість (Гаврилук, & Саранча 2016).

Сангвініки добре справляються зі складною та швидкою грою. Швидко та чітко приймають вірні рішення і без помилок їх реалізують у різних ігрових ситуаціях. Дисципліновані, акуратні, можуть чітко виконувати план на гру та вносити доцільні зміни. У сангвініків зазвичай надійна подача, гарна гра у страховці та у захисті. Однак ідеальними зв'язувальним сангвінікам заважає стати така риса, як поверхневі відносини з партнерами по команді. Це ускладнює можливість розуміти партнерів, забезпечувати регулювання їхнього внутрішнього стану та психологічного клімату команди.

У роботі зі зв'язувальними - сангвініками тренеру треба допомогти їм набути високого соціального статусу в команді, навчити бачити внутрішній світ і поточний стан партнерів. Виховувати серйозність, холонокровність, глибину і зрілість почуттів та стосунків, наполегливість та розважливність.

Таким чином, впливає, що для ідеального зв'язувального більше підійде суміш потрібних характеристик темпераментів, властивостей особистості та характеру гравця.

Вимоги до гравців амплуа ліберо:

- Посилення гри команди на задній лінії – надійного прийому подач та ефективної гри у захисті.
- Вміння стабільно грати у режимі поточної заміни.
- Вміння позитивно впливати на психологічний клімат шістки, що грає, налагоджувати ігрові зв'язки, піднімати бойовий дух команди.
- Вміння виконувати прості передачі на удар способом знизу (коли ліберо обробляє м'яч у зоні нападу) та зверху (коли другим торканням ліберо пасує, перебуваючи у зоні захисту).

Зазвичай у ролі ліберо опиняються волейболісти з дуже гарною грою на задній лінії. Мають сильну, рухливу і збалансовану нервову систему. Надійно діють у психологічно напружених ситуаціях. Своєю самовідданістю та успішними діями у захисті покращують загальну гру команди та надихають інших гравців. Мало помиляються, мають гарну інтуїцію, що дає їм можливість передбачати напрямок польоту м'яча та розвиток ігрової ситуації. Зазвичай спокійні, але вміють швидко рухатися (Міщук, & Анікеєнко, 2014).

Ліберо – флегматик, відрізняється рівною, надійною грою, що забезпечується його сильною нервовою системою та врівноваженістю. Має стабільний прийом подач із гарним доведенням. Добре приймає м'ячі в захисті. Грає зазвичай тим краще, чим вищий ранг матчу. Може помилятися у нестандартних ситуаціях, коли треба швидко мислити та приймати рішення. Найкраще грає у захисті при атаках суперника другим темпом, ніж першим, коли часто виникають нестандартні ситуації.

Зазвичай на майданчику ліберо-флегматик непомітний, він допомагає команді інструментально, а не емоційно, хоча своєю незворушністю та

врівноваженістю вселяє у тривожних гравців впевненість у своїх силах. Своїм спокоєм може допомогти команді відновити ігровий тонус, набуті стабільності.

Ліберо – холерик. Грає, як правило, нерівно, чергуючи блискучі виходи на майданчик із посередніми, або навіть провальними. Провали обумовлені, насамперед, через помилки прийому подачі. Вміння холериків «зібратися» та високий рівень розвитку сили волі дозволяють знижувати кількість спадів у грі холерика. Він має гарну загальну гру, він добре діє в нестандартних ситуаціях. Своєю традиційно високою самовіддачею, самовідданістю та натхненням холерик може розворушити команду, «запалити» гравців (Гаврилюк & Саранча, 2016).

Ліберо – сангвінік. Гарний варіант. Сангвініки здатні забезпечити ігрову стабільність, у тому числі й у нестандартних ситуаціях. Грають зазвичай рівно та результативно. Розважливі, холоднокровні. Адекватні, добре діють у сумбурі та ігровій метушні, що швидко змінюється. У емоційному плані позитивно впливають психологічний клімат команди.

Враховуючи те, що в «чистому вигляді» типи темпераментів гравців зустрічаються не так часто, важливо побачити і оцінити рівень розвитку складових темпераменту гравців для того, щоб не помилитися у виборі амплуа. Зрештою гравець досягне великих успіхів, якщо вибір його амплуа здійснено правильно. Якщо вибір неправильний, доводиться сподіватися на можливість формування компенсаторних механізмів та інших складових майстерності, або згодом вирішити змінити амплуа гравця.

Висновок. Аналіз науково-методичної літератури показав, що при виборі амплуа для гравців насамперед необхідно брати до уваги та враховувати їх психологічні особистісні характеристики, і лише потім – фізичні дані та ступінь володіння технікою ігрових прийомів. Розглянуто особливості різних темпераментів гравців амплуа зв'язувальний та ліберо. Найкращий темперамент для ліберо та зв'язувального – сангвінік, але для ідеального зв'язувального більше підійде суміш потрібних характеристик темпераментів, властивостей особистості та характеру гравця.

Література:

- Гаврилюк, В.М., & Саранча, М.П. (2016). Психологічні особливості волейболістів різних ігрових амплуа. *Біологічні дослідження*, 219–221.
- Воронова, В.І. (2007). Психологія спорту: Навчальний посібник. Київ.
- Ляхова, Т.П. (2021). Особливості ігрових функцій зв'язуючого у сучасному класичному волейболі. *Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор і єдиноборств у вищих навчальних закладах*, 1, 51–54.
- Міщук, Д.М. & Анікеєнко, Л.В. (2014). Характеристики ігрових амплуа у сучасному класичному волейболі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*, 118(4), 118–121.
- Мельник, А. Ю. (2023). Особливості гравців різних амплуа у волейболі. *Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор та єдиноборств у закладах вищої освіти*, 1, 84–86.
- Мельник, Аліна & Ляхова, Тамара (2023). Психологічні особливості нападаючих гравців у волейболі. *Фізична культура і спорт. Виклики сучасності*, 151–156.

Омельченко, Т.Г., Корж, Є.М., & Розпутній, О.П. (2021). Дослідження типів темпераменту студентів, які займаються ігровими видами спорту. *Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини: досвід, проблеми, перспективи*, 160–162.

Відомості про автора:

Мельник Аліна Юріївна –

к. фіз. вих., доцент, доцент кафедри спортивних та рухливих ігор

<http://orcid.org/0000-0001-5612-0333>

E-mail: alina.melnik1987@ukr.net

Харківська державна академія фізичної культури

Raid M. Al-Ragad –

projector, Department of Fundamental Sciences,

<https://orcid.org/0000-0002-6614-853X>

Balkan University of Applied Sciences, Іорданія

Надійшла до редакції 05.01.2024 р.